ALEVÎ-BEKTAŞÎ
ve
TAHTACI NEFESLERİ

NEFES, DEYİŞ, NUTUK, DÜVAZDEH İMAM
DESTAN VE YAKMALAR

Derleyen
Prof. Dr. Yusuf Ziya YÖRÜKÂN

Yayıma Hazırlayan
Dr. Turhan Yörükân

ÖTÜKEN

AÇIKLAMA VE TEŞEKKÜR

Prof. Dr. Yusuf Ziya Yörükân, 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kapatıldıktan sonra, Süleymaniye Medresesi'nden (Medresetü'l-Mütehassisîn'den) ayrılarak Dârü'l-Fünun İlâhiyat Fakültesi'ne geçmiş, o zamanlar öğretim üyelerine tahsis edilen bir makam olan Fakültenin Birinci Ketebeliği (Genel Sekreterliği) görevine getirilmiştir (29 Mayıs 1924). Vermekte olduğu "Mezheblerin Tetkikinde Usul", "Hal-i Hazırda İslâm Mezhebleri" ve "Akvâm-ı İslamiyye Etnografyası" dersleri dolayısıyla Alevî toplulukları üzerinde birtakım *saha araştırmaları* yapmaya başlamıştır. Yaptığı araştırmaların sonuçlarını ilk defa ***Hayat*** mecmuasında, 1927-28 yılları arasında, 1928 yılından sonra da ***Dârü'l-Fünun İlâhiyat Fakültesi Mecmuası***nda yayımlamaya başlamıştır. Yusuf Ziya Bey, sözkonusu edeceğimiz *şiir defteri*nde bulunan şiirleri, Anadolu'da Türkmenler, Yörükler ve Alevî köylüleri konusunda yaptığı araştırmalar sırasında toplamış veya derlemiştir. Toplamış olduğu şiirlerin bir kısmını yayımladığı yazılarında kullanmış; büyük kısmı ise, bugüne kadar yayımlanmadan kalmıştır. Elinizde bulunan kitap içerisinde yer almış olan nefes ağırlıklı şiirler, birkaç tanesinin dışında, daha önce Turhan Yörükân tarafından notlandırılmış ve derlenmiş olan ***Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar*** (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 1998, 2002; İstanbul: Ötüken Neşriyat 2006) adlı kitapta bulunanların bir tekrarı değil, onları tamamlamak üzere derlenmiş olanlardır. Bu defa tekrar yayımlanacak olan birkaç şiir ise, aynı şiirlerin değişik varyasyonlarıdır.

Bu "Açıklama ve Teşekkür" yazımızda, Alevî-Bektaşî ve Tahtacı kavramlarının tarihî gelişmesini ve ne mânâya geldikleri konusunu *ayrıntılı* bir tahlile tâbi tutacak değiliz. Bu konuya ilgi duyanlara Yusuf Ziya Bey'in ***Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar*** adlı kitabıyla, ***Şamanizm*** (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2006, 2009) ve ***Müslümanlıkta Dinî Tefri-***

ka (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2009) adlı kitaplarına başvurmalarını salık veririz. Birinci kitapta, Alevî-Bektaşî ve Tahtacı toplulukları ile bunların inanç sistemleri, kutsal kitap ve metinleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiş; ayrıca, Yusuf Ziya Bey'in Anadolu Alevîleri üzerinde yapmış olduğu araştırma sırasında uyguladığı metodolojik anlayış da, kitaba eklediğimiz kapsamlı bir not ile, tanıtılmıştır (Ötüken Neşriyat, ss.53-56). İkinci ve üçüncü kitapta ise, Şamanizmin ve Bâtınîliğin Alevî-Bektaşî ve Tahtacı inanç sistemini nasıl etkilediğinin mezhebî bir tartışması yapılmıştır. Her iki kitapta ele alınmış olan konular ve getirilmiş olan yorumlar, elinizde bulunan kitapta yer almış olan şiirlerin Alevî usul ve erkânını ne şekilde etkilemiş olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Bu bakımdan, bu kitapta bu temel konuların kısa da olsa bir tanıtımına girişmeyeceğiz; okuyucunun, bu kitaplara başvurmalarını önermekteyiz.

Yusuf Ziya Bey'in 1927 ve 1928 yılları arasında ***Hayat*** mecmuasında yazdığı ve ***Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar*** adlı kitaba aldığımız seri yazılarından bir alıntı yaparak, elinizdeki kitabın başlığını oluşturmuş olan Alevî-Bektaşî ve Tahtacı tâbirlerinin ne mânâya geldiğini kısaca belirlemeye çalışalım. Yusuf Ziya Bey, *Alevî* denen insanların birçok aşirete mensup olabileceklerini söyleyerek, bizlere aşağıdaki bilgiyi vermektedir. Yusuf Ziya Bey'e göre, "Anadolu Alevîliği'ni temsil eden kısım, birçok aşirete ve birçok mıntıkaya, ekseriyetle Türkmenlere nüfuz eden Alevîliktir; buna *Köy Bektaşîliği* denildiği gibi, *Türkmen Alevîliği* de denilebilir. Biz Anadolu Alevîliğini geniş bir çerçeve içine almış olan nev'e *Çelebi Kolu* demeyi daha muvafık buluyoruz. Çelebi Kolu… Hacı Bektaş-ı Velî evlâdından olduklarını söyleyen Çelebilere tâbi olan Alevîleri ifade eder. Buna mukabil suret-i mutlakada 'Bektaşî' unvanını taşıyan *Mücerred Kolu* veya *Babalar Kolu* denen bir grup vardır ki bu, Şehir Bektaşîliği'ni teşkil eder. Yeniçeriler arasına girerek zamanın hükûmetine hergün için bir mesele olan, yer yer ve zaman zaman birtakım istihaleler geçirerek ortaya çıkan, Arnavutluk'ta köylere varıncaya kadar her tarafa hulûl eden, böylece birtakım kollara ayrılan Bektaşîlik budur" (Ötüken Neşriyat, s. 432).

Yusuf Ziya Bey, Anadolu'da birkaç çeşit Alevîliğin bulunduğunu, amacının bunların arasındaki farklılığa işaret etmek olduğunu, Çelebi Kolu'nda görülmüş olan ananelerin Tahtacı, Çepni, Hudadatlı gibi Alevîlik kollarında bulunmadığını söyleyerek, kitaplarında ve elinizdeki bu kitapta genellikle bu farklar üzerinde ayrıntılı bir şekilde durmayarak, Alevî usul ve erkânı dolayısıyla terennüm edilen şiirleri, bir bütünün parçaları olarak ele almış ve bizlere böylece tanıtmaya çalışmıştır.

Yusuf Ziya Bey, bu bağlamda olmak üzere, ***Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar*** adlı kitabında, *sohbetler* sırasında okunan şiirlerin yanında *dernek ve cemler*de söylenen veya okunan pek çok *nefes*, *nutuk*, düzyazılı *gülbank* ve *tercüman* yayımlamıştır. Elinizde bulunan bu kitapta sunulmuş olan şiirlerle birlikte bütün bu şiir ve nesirler, birbirini tamamlayacak şekilde Alevî-Bektaşî ve Tahtacılar arasında *yaşayan ve yaşanan* kültürün ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Ancak bütün bunlar, değişik dedelerin elinde, eğri veya doğru olarak kullanılan unsurlar olmuştur. Mahallî kelime ve deyişlerle süslenmiş olan şiirlerin bazılarının hem "nefes", hem de "Düvazdeh imam"[on iki imam] veya "nutuk" olarak isimlendirilmiş olması, hem kitabın başlığını oluşturan "nefes" kavramının genel özelliğinden, hem de mahallî toplumun bu kavramları kendisine göre kullanma alışkanlığında bulunmuş olmasından kaynaklanmaktadır.

Alevî ibadetinde, ana unsur olarak, tercümanların ve gülbankların büyük bir önemi bulunmaktadır. Arapçadan alınmış bir kelime olan "tercüman", bir meramı anlatmak veya tasvir etmek amacıyla düzenlenmiş bir ifadeye işaret etmekte; Farsçadan alınmış bir kelime olan "gülbank" veya "gülbang" ise, yüksek sesle okunan bir duadır, niyazdır, yalvarmadır. Yusuf Ziya Bey, ***Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar*** adlı kitabında, gülbanklara çoğu hâllerde tercüman dendiğini söylemekle birlikte, aralarında bir farkın bulunduğuna da işaret etmektedir. Yaptığı açıklamaya göre "Tercüman, bir merasimin başlangıcında okunan ve hizmetin taabbudî [tapınma ile ilgili] mahiyetini gösteren bir tâbirdir. Gülbank ise, okunan tercümana karşı veya bir hizmete mukabil dua mahiyetinde olan bir şeydir. Doğrudan doğruya dua etmek ve hayırlar istemek mânâsını güder."

Yusuf Ziya Bey, "dolu tercümanı" söz konusu olduğunda, tercümanın Erenler Meydanı'nda "Sâkî-i meydana aşk olsun" diye başladığını ve sâkî tarafından okunduğunu… Halbuki "dolu gülbankı" söz konusu olduğunda, gülbankın "Allah Allah Allah, dolusu kabul ola" diye başladığını ve dede tarafından veya o vaziyette bulunan kimseler tarafından okunduğunu söylemektedir. Bununla birlikte, koyun kesilirken okunan duaya da, bir hizmetin başlangıcı olduğu hâlde, gülbank dendiğine işaret etmekte; bu kavramların, daha önce de işaret ettiğimiz üzere, çoğu hâllerde birbirinin yerine kullanıldığını, bunun gibi *hutbe*, *nutuk*, *düvazdeh imam*, keza *nefes* ve *deyiş* kelime ve kavramlarının da birbirinin yerine geçebileceğini söylemektedir (Ötüken Neşriyat, ss.336-337).

Prof. Yörükân Alevîlerde her şey için, sofra, rakı, su, dâr, niyaz için; tıraş olmak, ata binmek, türbe ziyaret etmek için; yeni ay zamanı vesaire için birbirine benzer gülbankların bulunduğuna, bazen bu gülbankların yerine dua ve tercüman mazmununu ihtiva eden *nefeslerin söylendiğine* vurgu yapmaktadır. Meselâ, "düvazdeh imam tercümanı veya hayırlısı" okunacak yerde, *düvazdeh imam nefesleri*nin (imamların mersiye ve methiyelerinin) okunduğunu, keza "hayır hayırlısı" yerine *hayır nefesleri*nin okunduğunu; aynı şekilde bazı yerlerde tercüman veya gülbank yerine, *nutuk* veya *düvazdeh imam* ile, yani nefeslerle meydanın açılmakta olduğunu söylemektedir (Ötüken Neşriyat, s.327).

Görüldüğü üzere bu açıklama bize *nefeslerin* Alevî usul ve erkânının önemli ve ayrılmaz bir parçasını oluşturduğuna ve ibadet sırasında, şiirsel bir ifade kullanmanın da tercih edilen bir ibadet şekli olduğuna vurgu yapmaktadır. Başka bir ifade ile Yusuf Ziya Bey, nefeslerin, dinî inançların dile getirildiği, dinî ve kültürel muhtevanın şiirsel bir dille anlatıldığı metinler olduğunu; Alevî-Bektaşî ve Tahtacı inanç ve dünya görüşünün, yaşama tarzının ve bu insanların benimsediği değerlerin dile getirildiği, büyük çoğunluğu hece vezni ile yazılmış olan bir şiirler dünyasını bünyesinde barındırdığını ve bu hâlleriyle bir eğitim aracı olarak kullanıldığını söylemektedir.

Prof. Yörükân'ın verdiği bilgiye göre *nutuk*, dedenin bizzat kendisi veya dedenin işareti üzerine zâkirlerden biri tarafından okunan bir nefestir. Derneği başlatmak üzere, umumiyetle nefesler gibi sazın iştirakiyle okunmaktadır. Yusuf Ziya Bey, yapılacak toplantılar sırasında bazen söylenecek veya okunacak ilk gülbank yerine, nutuk denilen nefeslerden birinin veya bir düvazdeh imam nefesinin okunduğunu; bu sunuş sırasında da, okuyucunun sazına başka bir sazın iştirak etmediğini söylemektedir. Bu durumda, herkes bulunduğu yerde kalmakta ve söyleneni dinî bir teslimiyet içerisinde dinlemek zorunda olmaktadır. Yusuf Ziya Bey, Tahtacılarda çok muteber kabul edilen Şah Hatâyî nutuklarının, düvazdeh imamların her yerde okunduğunu ve Sünnîlerdeki ezan mahiyetinde bir şey olduğunu; âyine başlamanın işaretini verdiğini söylemektedir (***Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar***, Ötüken Neşriyat, s.329, 331). Görüldüğü üzere elinizde bulunan kitapta, bunların büyük kısmı Hatâyî'ye ait olmak üzere pek çok örneği verilmiştir. Bu, aynı zamanda Alevî-Bektaşîlerin, özellikle de Tahtacıların Hatâyî'ye olan bağlılıklarının bir ifadesi olarak, ne kadar yaygın bir şekilde kabul gördüğünün delili de olmaktadır.

Alevî-Bektaşî ve Tahtacı geleneğinde, *nutuk* ve *düvazdeh imam*, *nefes* ve *deyiş* tabirleri kesin ayrımlar yapılarak kullanılmış kavramlar değildir; dinî içerikli oldukları zaman, birer nefes olarak kabul edilmişlerdir. Nitekim Yusuf Ziya Bey, Malatya taraflarında nefes yerine "düvazdeh imam" deyiminin kullanılmakta olduğuna işaret etmektedir (Ötüken Neşriyat, s.337).

Bu kitapta yer almakta olan az sayıdaki *yakma*, gazel gibi âşıkane mevzulara tahsis edilmiş ve gazel makamında okunan şiirlerdir. Bunlar Acem tarzındaki gazeller gibi mahdut mısralı şiirler değildir. Yusuf Ziya Bey, Âyin-i Cem sırasında okunan nefeslerin, bu makamda okunduğu için onlara da "yakma" dendiğini söylemektedir. Nitekim yakmalar, çeşitli konularda söylenmekle birlikte, ölüler için söylendiği zaman "ağıt yakma", dinî konularda söylendiği zaman ise "nefes yakma" olarak nitelenmektedir. Ali Kemal'in şiirleri arasında bulunan "ağıt" ile "Her şeye kadirmiş de" adlı yakmaları, ağıt ve nefes yakma türlerine güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Görüldüğü üzere, elinizde bulunan kitap, adları başka başka olsa da, bazen inşad edenleri belli olmasa da, büyük bir çoğunlukla felsefî-dinî içerikli şiirleri bir araya getirmeyi amaçlamıştır. Alevîliğin inanç yönünü belgelemeyi amaçlamıştır. Unutmamak gerekir ki, Yusuf Ziya Bey bu şiirleri Dârü'l-Fünun İlâhiyat Fakültesi'nde Hâlihazırda İslâm Mezhepleri ve Akvam-ı İslâmiyye Etnografyası dersleri vermekte olan bir insan olarak, Alevî-Bektaşî ve Tahtacı itikad ve sosyal yaşantısını araştırma konusu yaptığı bir sırada toplamıştır. Bu şiirleri, elde edildikleri şekliyle, herhangi bir tasnife ve değerlendirmeye tâbi tutmadan, olanı olduğu gibi zaptetmiştir. Onun için, bu insanların neye nasıl inandıkları önemli olduğu için, çalışmalarını bir *reel kültür* araştırması olarak, bu kavramı kullanmamış olsa da, böyle bir anlayışı benimseyerek yürütmüş; metinlerin otantikliğine müdahale etmemiştir. Şiirler, şairler açısından değil, inceleme yaptığı toplumun kültürel ethosunun, işlemekte olan Alevî-Bektaşî ve Tahtacı ritüelinin bir parçası olarak toplanmıştır. Bazen bozuk düzen de olsalar, kutsal veya gizli kitaplarda yer aldıkları veya âyinler sırasında okundukları şekliyle, okunamayan kısımları Prof. Yörükân tarafından belirtilerek veya noktalanarak toplanmıştır. Alevî-Bektaşî ve Tahtacılar tarafından benimsenmiş ve kültürel hayatlarının birer parçası hâline getirilmiş olan bu şiirlerin sosyo-kültürel hayat içerisinde nasıl kullanılmakta olduğunu ayrıntılı bir şekilde öğrenmek isteyenlere, ellerinde bulunan bu kitabı daha önce belirttiğimiz üç kitapla, özellikle *Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar* adlı kitapla birlikte okumalarını tavsiye ederiz.

Sözkonusu ettiğimiz şiir defterindeki şiirler, birer numara verilmek suretiyle, Prof. Yörükân'ın karşısına çıktıkları şekil ve sırada zaptedilmişlerdir. Şairler, Turhan Yörükân tarafından alfabetik bir sıralamaya tâbi tutulmuşlardır. Böyle bir düzenleme, şairlere ve şiirlerine daha kolay ulaşmayı sağlayacaktır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, bu kitapta bulunan şiirler, sadece Alevî örf ve âdeti açısından değil, *şairler*, *şiirlerin sahipleri ve kullanılan dil* açısından da incelemeye değer bir veri tabanı oluşturmaktadır. Alevî akîdeleri dışında birtakım konular üzerinde araştırma yapmak isteyenler için de, kaynak olma hizmeti görebileceklerdir.

Yusuf Ziya Bey, ***Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar*** adlı kitabında, "Tahtacılar arasında iyi bir halk şairi sayılabilir" dediği Ali Kemal [Kaygusuz]dan örnek olarak bir "ağıt" ve bir "teselli" şiiri yayımlamıştır (Ötüken Neşriyat, ss. 233-234). Ali Kemal Bey, Tahtacı ocaklılarının yaşadığı Narlıdere'de doğmuş, orada hayatını sürdürmüş, ocaklı ailelere mensup bir kimsedir. Ali Kemal Bey'in oğlu Kudret Kaygusuz'un Turhan Yörükân'a gönderdiği bir mektuptan öğrendiğimize göre, Tahtacı ileri gelenlerinden Seyyah Dede, Ali Kemal'in teyzesinin kocası; Ali Rıza Erdem de Seyyah Dede'nin torunu imiş. Bülbül Hasan Efendi ise küçük halasının kayınpederi bulunuyormuş. Yusuf Ziya Bey, yazılarında bu kimseleri sık sık kaynak olarak zikretmiştir. Yusuf Ziya Bey, araştırmasını yaptığı sırada elli yaşında olduğunu söylediği Bülbül Hasan Efendi'den nefis bir mezar kitabesi örneği yayımlamıştır yukarıda sözünü ettiğimiz kitabında. Bu bakımdan Ali Kemal, Tahtacı örf, âdet ve dinî geleneklerini soruşturma sırasında, yukarıda isimlerini saydığım kimselerin yanında birinci dereceden bir kaynak olma hizmeti görmüştür. Yusuf Ziya Bey, boynunda gelişmiş bir sıracadan dolayı Ali Kemal'i İstanbul'a davet etmiş, küçük çiftlik işletmesinde uygun bir mekânda onu misafir etmiş ve tedavisinde yardımcı olmuştur. Görüleceği üzere, Yusuf Ziya Bey'in şiir defterinde bulunan şiirleri içerisinde iki tanesi "Yusuf Ziya'ya" ithaf edilmiştir. 1928 yılında "Mutlaka mektubuma cevap isterim" diye başlayan şiirinin bir yerinde, "Göndermiş olduğum uydurmaların, hepsine kap geçir kitap isterim" demektedir. Yusuf Ziya Bey'in ve biz çocuklarının dostu olmuş, sazı ile bizimle yarenlik etmiş, Yusuf Ziya Bey ile ilgisini kesmemiş bir kişidir Ali Kemal. Bu bakımdan ve genç kuşak bir Tahtacı şairi olması hasebiyle, Ali Kemal'in sonradan defterde yer alan 24 şiiri içerisinden bazı şiirlerini, elinizdeki kitabın *bir eki* olarak "Ali Kemal'in Yakmaları" başlığı altında

yayımlamayı uygun bulmaktayız. Ali Kemal'in ünlü dedelerle akrabalık bağını bana bildirmiş olan Kudret Kaygusuz'a da burada teşekkürü bir borç biliyorum.

Selçuk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Kitaplığı'nda 2463 Et numara ile koruma altına alınmış bulunan *el yazması defter* içerisinde bulunan şiirlerin yeni yazılara çevrilme işlemini, Sayın Dr. Müjgân Cumbur Hanımefendi gerçekleştirmiştir. Müjgân Hanım, Yusuf Ziya Bey'i, hocası Sayın Prof. Necati Lugal'ın odasında tanıma fırsatı bulmuş, bazı sohbetlerine tanıklık etmiş, Prof. Yörükân'a yakınlık duymuş bir kimsedir. Ricalarımızı kabul etmiş; Yusuf Ziya Bey'in Anadolu Alevîleri ve Tahtacıları üzerinde yapmış olduğu araştırmalar sırasında toplamış olduğu şiirlerin yeni yazıya çevrilme işlemini yüklenmekle kalmamış; sözkonusu edilen şairler hakkında elde mevcut bilgilere dayanarak, metne güvenilir notlar da eklemiştir. Müjgân Hanım'ın hazırladığı bu notlar, kitap baskıya hazırlanırken, şairlerin adlarının ilk defa geçtiği yerlere konulmuştur. Kendisine, bu üstün ve titiz çalışmasından dolayı ne kadar teşekkür etsek azdır. Sağolsunlar, varolsunlar. T.Y. rumuzlu notlar ise, Turhan Yörükân'a aittir.

Ayrıca, Prof. Dr. Yusuf Ziya Yörükân'ın kitaplarını bir seri hâlinde yayımlama kararı almış olan Ötüken Neşriyat'ın İstanbul ve Ankara Bürosu yetkililerine de burada teşekkürü bir borç biliyorum. Büyük bir titizlik göstererek, bu eseri de kamunun dikkatine sunmaktadırlar. Kendilerini kutlar ve başarılar dilerim.

Dr. Turhan Yörükân

ŞAİRLERİ BELLİ
NEFES, DÜVAZDEH İMAM
NUTUK VE DEYİŞLER

1-152

Abdal Musa (1), Ali Dede (2), Âşık İbrahim (3-4), Behzâd (5),
Cemal Efendi (6), Cemâlî Baba (7), Dertli Baba (8), Derviş Münir (9)
Derviş Şevket (10), Edhem (11), Fahrî (12), Feyzî (13), Fuzulî (14)
Gaybî (15), Genç Abdal (16), Hakkı (17), Hasan Dede (18), Hasretî (19)
Hatâyî (20-82), Hilmi Dede Baba (83-84), Hüseyin (85-86), Hüsniye Bacı (87)
İbrahim Edhem (88), İsmail (89), Kaygusuz Abdal (90-92), Kâzım Baba (93)
Kemterî (94), Koçu Mehmed (95), Kul Himmet (96-104), Kul Veli (105)
Mir'atî (106), Muhammed (107-108), Muhyiddin Abdal (109-110)
Necmî (111), Nedimî (112), Nesimî (113-114), Nihaî (115-116),
Niyazî-i Mısrî (117), Perişân (118-119), Pir Sultan (120-127),
Pir Sultan (kızı) (128), Rûhî Bey Baba (129), Sadık Ağa (130-131),
Sâmih Rifat Horozcu (132), Sefil Dedem (133), Seyfullah (134),
Seyranî (135), Seyyid Nesimî (136), Seyyid Nizamoğlu (137),
Süleyman (138), Şem'î (139-140), Şemsi Baba (141-142),
Teslim Abdal (143-144), Tevfik Bey Baba (145)
Türabî (146-148), Veli Dede (149), Virânî (150-151), Yunus (152)

1
NEFES

Abdal Musa* Muhammed Ali'nin kıldığı da'vâ
Yok meydânı değil var meydânıdır
Muhammed kırklara niyaz eyledi
Âr meydânı değil kâr meydânıdır

Kırklar özün bir araya koydular
Anlar cenazesin susuz yudular
Deve gördün mü biz görmedik dediler
Ört eteğin sakla sır meydânıdır

Gezdiğin yerlerde ara bulasın
Vardığın yerlerde makbûl olasın
Sakla pîr sırrını Settâr olasın
Çek çevir kendin sır meydânıdır

Kurban olayım bu erkânı kurana
Yuf çekerler bu meydanda yalana
Üç yüz altmış altı ayak nerdibana
Kör meydânı değil gör meydânıdır

Abdal Musa *Sultan* gerçek er isen
Ali'yi sevenin muhib yarıysan
Hak mahbûbunun talebkârısıysan
Urgan tak boynuna dâr meydanıdır

---

* **Abdal Musa,** 14. Yüzyılda yaşadı. Hayatı hakkındaki bilgiler menkıbeyle karışmıştır. Söylentiye göre, Horasan'dan geldi. Bir şiirine göre Hoylu'dur. Diğer bir söylentiye göre de Yatağan Baba'ya müntesiptir. Kaynaklarda Ahmed Yesevî fukarasından ve Hacı Bektaş-ı Velî müridlerinden olduğu, Osmanlıların kuruluş devrinde kırk abdalla birlikte Buhara'dan Anadolu'ya geldiği, Orhan Gazi'yle birlikte Bursa'nın fethinde bulunduğu yazılıdır. Antalya'nın Elmalı ilçesindeki Abdal Musa Türbesi ve Tekkesi ise önemli Bektaşî ocaklarındandır. Türbede en tanınmış müridi Kaygusuz Abdal'ın babası olduğu söylenen Hasan Gazi ile Kadıncık Ana'nın mezarları vardır. Kaynakça: *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi,* 1/217-222; Adil Ali Atalay, *Abdal Musa Sultan ve Velâyetnâmesi*, İst. 1990; Musa Seyirci, *Abdal Musa Sultan*, İst. 1992.

2
NEFES

Ali Dede* Kalkandelen üstü Sarin kenarı
Dergâh-ı muallâ Koyun Baba'dır
Âb-ı zemzem gibi akar suları
Havzı samîn-i şifâ Koyun Baba'dır

Tekkesi müferrah etrâfı dağlar
Coşkun sularında her yâ gayr
Ekrem-i evliyâ Koyun Baba'dır

Ziyâretin eder diller şâd olur
Gam gussa gider ol azâd olur
Şöhretiyle bu er böyle yâd olur
İsmiyle müsemmâ Koyun Baba'dır

Mesken etmiş ol şehr-i Bağdad'ı
Himmeti çok bunda dahi bünyâdı
Nice yeri makam ietmek murâdı
Şübhesiz yok asla Koyun Baba'dır

Gerçi evliyâsı ol pîr-i hünkâr
Eylemiş âlemde kendini izhâr
Türbesine yüzler sürüp de yalvar
Kabul eder dua Koyun Baba'dır

Ali Dede'm nefes söyler nihâyet
Cenâb-ı Bâri'den ister inâyet
Ziyâret eden bulur hidâyet
Mahz-ı lutf u atâ Koyun Baba'dır

---

* **Ali Dede,** hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Bir şiiri İ: Özmen tarafından *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*'nde (c.5, s.567) yayımlandı.

3
DEYİŞ

Âşık İbrahim*

Deli gönül kaygılanup gam yeme
İnşallah kurtarır dermânım vardır
Sırrın beyân edip her kula deme
Kalmamış baş dostu gümânım vardır

Güzel durnam sılaına erdi mi
Deli miyim bilemedim kendimi
Yoksa o yar ikrârından döndü mü
Ayılmaz başımın dumanı vardır

Yaz gelince açılır bağçeler bağlar
Yare perde olmuş yıkılsın dağlar
Kişinin sevdiği gönlünü eğler
Gözü yolda kaşı kemânım vardır

İbrahim günahkâr günâhım çoktur
Rahmet deryâsında ümidim Hak'tır
Rahmanur-Rahîm şer işim yoktur
Amentü billahi imânım vardır

* Yusuf Ziya Bey, Âşık Sadık ile Âşık İbrahim'in Çorum'lu olduklarını; bu Çorum âşıklarının ve Çorum Alevîlerinin Ankara civarındaki Alevîleri etkilemiş olduğunu söylemekte ve onlar hakkında başkaca bilgiler vermektedir. Bu kimselerin başka şiirlerinden örnekler için *Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar* adlı kitaba bakınız (Ötüken Neşriyat, s. 61, 290). T.Y.

4
DEYİŞ

Küre dağı asla yolsuz iş tutmaz
Şen olası Kartal dumanın gitmez
İkiz Güllice hakkı ketm etmez
Boz yumaklı Ebu'l-has sana da kalmaz

Yok mudur cihanda emsâlin, eşin
Mücevher görünür toprağın taşın
Asla eksik olmaz boranın kışın
Dünyâ Karaca Dağ sana da kalmaz

Konya'yı sorarsan ulemâ yeri
Konya Karaman'dan bir hayli beri
Karı kalkmaz demesen Hasan Dağ beli
Yıkılır Aksaray sana da kalmaz

Âşık İbrahim der ki aşkımın nârı
Ankara terk etmez namûs u ârı
Ulu şehir derler koca Kayseri
Yıkılır Erciyas sana da kalmaz

5
NEFES

Behzâd Ey Şâh-ı risâlet sultân-ı güzin
Buyruldu şanında (levlâke levlâk)
Ey nûr-ı nübüvvet ceddü'l-Hasaneyn
Seninçün var oldu zemin ü eflâk

Şeriat şehrinin şehinşâhısın
Tarikat burcunun mihr ü mâhısın
Bunca mücrimlerin dil penâhısın
Seni münkir olan edemez idrâk

Vâsıflar vasf edemez âlî zâtını
Behzâd nefsin edemez hûb sıfatını
Dûr etme bâbından bu mir'âtını
Değildir râhında zerrece şikâk

6
DEYİŞ

Cemâl Efendi

Evvel bahar ayları doğunca
Akar derelerden sel yavaş yavaş
Ötüşür bülbüller hub avaz ile
Açılır bağçede gül yavaş yavaş

Gönüle dokunan sözün ahkâmı
Muhânet bâbına basmak âdemi
Emsâli ile konuşmayan âdemi
Altun ismi olur pul yavaş yavaş

Umulmadık küffârı kuş ettin
Firkat geldi deli gönlüm cûş ettin
Münkir kahrı ile zehri nûş ettin
Aradan kalkıyor bal yavaş yavaş

Sakın ey sevdiğim kötüden sakın
Sağına soluna hamaylı takın
En iyi dostundan sen seni sakın
Fırsatın gözletir il yavaş yavaş

Bu dünyânın işi bitti *Cemal*'im
Başına bir çâre gör yavaş yavaş

Âşıkların piri
Yedi âşıklar: Kul Himmet,
Hatâyî Sultan, Pir Sultan,
Şah Hatâyî, Can Hatâyî, Kız oğlu Sultan,
Yeminî Sultan

7
NEFES

Cemâlî Baba* Muhammed'le Ali bir nurdan geldi
Cemâl-i Âdem'de pertevler saldı
Cümle kâinâtı ziyâdar kıldı
Kemâl zâtullaha beyâna geldi

Sûret-i âdemde zâhir oldu Hak
Seni sende heman bulmaktır ancak
Kendini bilen bilir Hudâ'yı mutlak
Âşikâr etmeğe cihâna geldi

Hak mevcûd olunca mâsivâ maksûd
Bunu bilir ancak erbâb-ı meşhûd
Ne bilir bu sırrı gürûh-ı anûd
Ehl-i basiret ayâna geldi

Dedi Hak'dır anı fakad re'yü'l-Hak
Kelâm-ı Resûl'den alanlar sebak
Remzini fehm eden oldular elyak
Mazhar-ı nâm olup insâna geldi

Vechinde yazmış ma'nâ-yı Kur'an
Âşinâ olanlar okur in ü an
Âdem'in şerhini eder her zaman
Evhamda kalanlar gümâna geldi

Gürûh-ı nâcîden olan erenler
Hânedân-ı Mustafâ'yı sevenler
Dilinde zikrini daim edenler
Varta-i helakten amâna geldi

---

* **Cemâlî Baba,** 1836'da Tekirdağ'da doğdu. Memişzâde Hasan Efendi diye tanındı. Rumelihisarı tekkesinde Nafi Baba'dan icazet eldı. Tekirdağ'da belediye başkanlığı yaptı. Ölüm tarihleri 1914 ve 1924 olarak ihtilâflıdır. Bektaşî adabına dair bir risalesi vardır. Kaynakça: İ. Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, c. 4, ss. 533-538.

İmamların katarına katılan
İrfan pazarında varı satılan
Dost didârına çeşmi açılan
Ehl-i ikrâr olup imâna geldi

Kimki bir mürşidin elin tutmadı
Ehl-i Beyt'e elbet mülhak olmadı
Ademiyyet menzilini bulmadı
Bu âlem içre hayvâna geldi

Sakınup aldanma dünyâ varına
Fırsat elde iken koyma yarına
Vücûdunu yakan aşkın nârına
Canlar Tûr olup cânâna geldi

Âdem'in vechini anlatmak içün
Hem vechu'llahı bildirmek içün
Salât-ı vahdeti kıldırmak içün
Cemâlî bu demde bürhâna geldi